

Valóban halott-e az anyanyelvi beszélő?

Az első fejezetben nem definiáltam az *anyanyelvi beszélő* és *nem anyanyelvi beszélő* kifejezéseket¹. A mindennapi használatban ezek, valamint a köztük fennálló különbség nem is okoznak problémát. Szakmai körökben azonban ajánlatos kerülni őket.

Példa

Az 1. Felmérés (4.2 fejezet) során megkértem a University of Southern California American Language Institute nevű intézetében oktató kollégáimat, hogy töltsenek ki egy kérdőívet. Azt próbáltam kideríteni, vajon találnak-e különbséget az anyanyelvi, illetve a nem anyanyelvi angoltanárok nyelvtanítási módszere között. Az egyik, gyakorlatilag kétnyelvű válaszadó kollégám, a kitöltött kérdőív mellé leírta a vizsgálati hipotézisemről alkotott véleményét is. Nem is a kifogásai bántottak igazán, hiszen azok relevánsak és megalapozottak voltak, hanem az az indulat, amellyel ártatlan hipotézisemet megtámadta. A kérdőív kitöltését követő interjú során kiderült, hogy az dühítette fel igazán, hogy többszöri próbálkozásra sem sikerült állást kapnia Japánban vagy másutt, pusztán amiatt, hogy nem angol nyelvű országban született és nevelkedett. Még azt a lehetőséget sem kapta meg, hogy egy felvételi beszélgetés során bizonyítsa az anyanyelvi szintet megközelítő nyelvtudását.

Azóta többször is meggyőződtem arról, hogy az anyanyelvi/nem anyanyelvi megkülönböztetés mélyén sokkal több van, mint ami a felszínen látszik, ám ez már túlmutat egy alkalmazott nyelvészeti vizsgálat határain. Olyan darázsfécszekbe nyúlnánk, amely teli van ideológiai, szocio-politikai és fájdalmas egzisztenciális vonatkozásokkal, és mindezek gyakran sokkal súlyosabban esnek latba, mint ahogy azt egy tudományos vizsgálat szigorja megengedi.

Mégis ebben a fejezetben megpróbálom áttekinteni az anyanyelvű/nem anyanyelvű különbséget kizárólag alkalmazott nyelvészeti szempontok alapján, kizárva minden olyan egyéb szempontot, amely megzavarhatná a vizsgálat tiszt-

A szerző *The Non-Native Teacher* című könyvének 2. fejezete, amelynek magyar fordítása a Macmillan kiadó szíves hozzájárulásával készült folyóiratunk számára. Lásd még a műről szóló ismertetést a Könyvszemlében. – *A szerk.*

taságát. Nem érintem azt a kérdést sem, hogy ez a megkülönböztetés mennyire releváns az angol nyelvtanításban, mivel ezzel a könyv 2. részében kívánok foglalkozni.

2.1. Az anyanyelvi beszélő definíciója

Az anyanyelvi/nem anyanyelvi felosztás az alkalmazott nyelvészet legkomplexebb és legkevésbé megfogható problémaköre. Egyre több kutató állítja teljes komolysággal, hogy anyanyelvi, ill. nem anyanyelvi beszélő nem is létezik. Rampton (1990) például egyenesen azt a címet adja cikkének, hogy „Az ,anyanyelvi beszélő’ hitelét veszti”, míg Paikeday (1985) ennél is tovább megy, és könyvének címében gyászos komorsággal jelenti be, hogy „Az anyanyelvi beszélő halott!” Ferguson radikális véleményét így fogalmazza meg:

„Tulajdonképpen az anyanyelvi beszélő fogalmát és az anyanyelv köré szőtt misztériumot szép csöndben száműzni kellene a nyelvet övező szakmai mítoszok köréből.” (1982:vii)

Újabb és újabb kifejezések születtek az „anyanyelvi/nem anyanyelvi” kifejezések helyettesítésére, mint például a *többé, ill. kevésbé* (Edge 1988), vagy *az angol nyelvben járatos beszélő* (Paikeday 1985), *tapasztalt beszélő* és *a hovatartozás kérdése* (Rampton 1990), *az angol nyelvet használók beszédközössége* (Kachru 1985) és a többi. Ami közös bennük, az az, hogy nagy hangsúlyt kap a „MI”, szemben a „mi és ők” dichotómiával. Baj viszont, hogy ezek a hangzatos elnevezések éppen annyira diszkriminatívak, mint az idő szaggatta anyanyelvi/nem anyanyelvi beszélő elnevezés (Medgyes 1992).

Megkísérlem tehát meghatározni, mit értünk anyanyelvi beszélőn. Először is összefoglalom az oly gyakran idézett definíciók (Stern 1983, Crystal 1985, Richards és társai 1985, Davies 1991) főbb jegyeit. Ezek szerint, például, angol anyanyelvi beszélőnek tekintendő az a személy, aki

1. angol nyelvű országban született és/vagy
2. gyerekkorában tanult meg angolul, angolul beszélő családban vagy környezetben
3. az angol az első nyelve
4. anyanyelvi szinten beszéli a nyelvet
5. képes angol nyelven folyékonyan és spontán módon társalogni
6. kreatív módon használja az angol nyelvet
7. megbízható intuícióval képes különbséget tenni a helyes és helytelen angol nyelvi formák között.

Ezek persze mind meglehetősen ködös és következetlen feltételek. Hadd soroljak fel néhány főbb kifogást velük szemben.

- 1a) Nem egy gyerek megszületése után szüleivel együtt elköltözik egy másik, nem angol nyelvű országba, így nem angolul tanul meg, hanem az új közösség nyelvén.
- 1b) Még azok is, akik gyerekkorukban megtanultak angolul, részben vagy teljesen elveszíthetik angol nyelvtudásukat, azután, hogy egy nem angol nyelvű országba költöztek.
- 1c) Egyébként is, mely országok számítanak „angol nyelvű országoknak”?

- Ha valaki például egy normát meghatározó országban születik, angol anyanyelvi beszélőnek számít-e (1.3 fejezet) ?
- 2a) Meddig tart a gyerekkor? Egy hároméves gyereknek számít, de vajon annak számít-e egy kilenc, tizenkettő vagy éppen egy tizenhatéves? A szakirodalomban gyakran találkozunk a nyelvtanulási szempontból 'kritikus időszak' kifejezéssel, amelynek tudományos érvénye azonban meglehetősen kétséges (Stern 1983).
- 2b) Ha mindkét szülő angolul beszél a gyerekekkel, akkor egyértelmű a helyzet. De mi van akkor, ha az egyik szülő nem angol anyanyelvi beszélő és a saját anyanyelvén beszél gyermekével? Ez esetben a gyermek nagy valószínűséggel kétnyelvű lesz. De vajon melyik számít majd anya-, illetve első nyelvének e kettő közül? Lehet valaki egyszerre két nyelven anyanyelvi beszélő?
- 2c) És vajon minek számít az a nyolc éves Juan nevű kisfiú, akinek az apja mexikói, az anyja norvég, de aki ugyanakkor családjával öt éve Ausztráliában él? Juan otthon egyszerre két nyelvet használ, miközben megtanult angolul is. Vajon az ő esetében a három nyelv közül melyik számít domináns nyelvnek: a két otthon használt nyelv, vagy a helybeli közösség nyelve?
3. Hogyan definiálhatjuk a *native language-t* az *anyanyelvhez*, az *első nyelvhez*, az *L1-hez*, az *otthon használt és a domináns nyelvhez* képest, hogy a *második nyelv* és *idegen nyelv* elnevezéseket ne is említsem? Azt hiszem, e téren meglehetősen zűrzavar uralkodik.
- 4a) Hasonló a helyzet az angol nyelvtudás, angol nyelvi jártasság, angol nyelvi kompetencia és angol nyelvi készségek kifejezésekkel.² A *szinte anyanyelvi kompetencia* kifejezés jól tükrözi a kutatók bizonytalanságát.
- 4b) Az az állítás, hogy anyanyelvi beszélőnek az számít, aki anyanyelvi szintű kompetenciával rendelkezik, pusztán tautológia. Ilyen erővel azt is mondhatnánk, hogy az a jó buszsofőr, aki jól vezeti az autóbust.
- 4c) Mi nyelvtanárok jól tudjuk, hányféleképpen mérhető a nyelvtudás. Ugyanakkor nincs olyan mértékegység, amelynek segítségével egy anyanyelvi beszélőt meg lehetne különböztetni egy nem anyanyelvi beszélőtől. Vajon egy 100 kérdésből álló tesztben hányadik helyes válasz fölött kezdődik az anyanyelvi kompetencia?
5. Ugyanilyen alapon nem különíthető el a folyékony és spontán anyanyelvi nyelvhasználat a nem anyanyelvitől sem. Bizonyos diskurzustípusoknál, mint amilyen a kreatív beszéd vagy írás, például az anyanyelvi beszélők a nem anyanyelviéknél valószínűleg gyakrabban akadnak meg a beszédben, vagy írásban, hogy megkeressék a megfelelő kifejezést vagy szerkezetet. Ugyanakkor egy kezdő nyelvtanuló is képes lehet arra, hogy egyszerű szerkezeteket anyanyelvi szinten, úgyszólván automatikusan használjon.
6. Hogyan lehet megragadni az angol nyelv kreatív használatából adódó különbségeket? Továbbá, vajon ki vonná kétségbe az olyan angol nyelven író, de nem angol anyanyelvű szerzők kreatív tehetségét, mint Conrad, Nabokov vagy Soyinka?

7. „Ha problémád van, legjobban teszed, ha anyanyelvi beszélőhöz fordulsz” tartja a fáma. Igen ám, de milyen anyanyelvi beszélőhöz? Nyelvileg naív vagy éppen kifinomult tudással rendelkező emberhez (Crystal in Paikeday 1985)? Sajnos gyakran tapasztaljuk, hogy még a legmagasabban képzett anyanyelvi beszélő intuíciói és ítéletei sem mindig megbízhatóak. Mi több, az anyanyelvi beszélők egymással is csak ritkán értenek egyet. . . (7.4 fejezet) !

Mondanom sem kell, hogy az említett problémák ennél még sokkal többre-
tegű és finomabb kérdéseket is felvetnek. Hely hiányában azonban, inkább el-
tekintek a mélyebb rétegek feltárásától.

2.2 A köztesnyelvi kontinuum

E kifogások felsorolásával azonban távolról sem kívánom kétségbe vonni az anyanyelvi beszélő, és ebből logikusan következően, a nem anyanyelvi beszélő létezését. Nehezen megfogható fogalmak ugyan, használatuk mégis megalapozott és a mindennapi használatban az anyanyelvi/nem anyanyelvi megkülönböztetés általában nem okoz problémát. Bárhogy is van, a szomszéd szobában székelő X kollégám angol anyanyelvi beszélő, én viszont nem vagyok az. Csak a bolond vonná kétségbe a kettőnk között oly nyilvánvalóan létező differenciát. Igaz, nyelvtudásunk jelenlegi állapotában nehéz volna pontosan meghatározni a kettőnk tudása közti eltéréseket, de hát ugyanez elmondható a világ számos más jelenségéről is, mégis különválasztjuk őket.

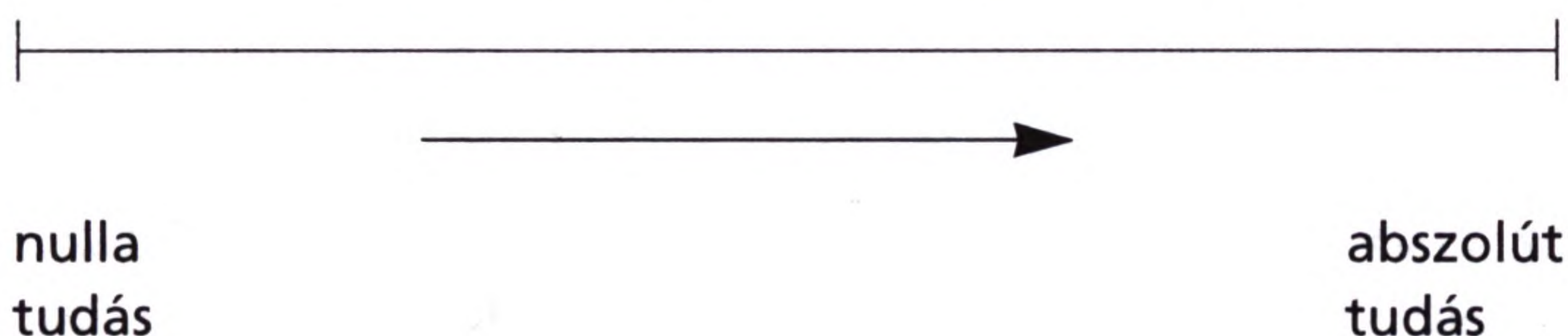
Példa

Ha jól tudom, mind a mai napig senki sem tudott éles határvonalat húzni az olyan ellentétpárok tagjai, mint élet és halál, normális és elmebeteg viselkedés között, kivéve jogi vagy gyakorlati értelemben.

Ezért azt javaslom, ne vessük el az anyanyelvi/nem anyanyelvi beszélő kifejezéseket, ha másért nem, hát az egyszerűség kedvéért. Fogadjuk el Halliday paradoxonát (in Paikeday 1985), mely szerint az anyanyelvi beszélő azért hasznos elnevezés, mert nincs túl szigorúan definiálva.

Általában mindenki egyetért abban, hogy az angol nyelv használói egyben az angol nyelv tanulói is, azzal a különbséggel, hogy az angol anyanyelvi beszélők már elsajátították az angol nyelvet, míg a nem anyanyelviiek folyamatosan tanulják azt. Minden beszélő, tanulási folyamatának bármely pontján metaforikus értelemben elhelyezhető az köztesnyelvi kontinuumon (2. ábra), mivel többé vagy kevésbé haladó fokon beszél az köztesnyelvet (Selinker 1972).

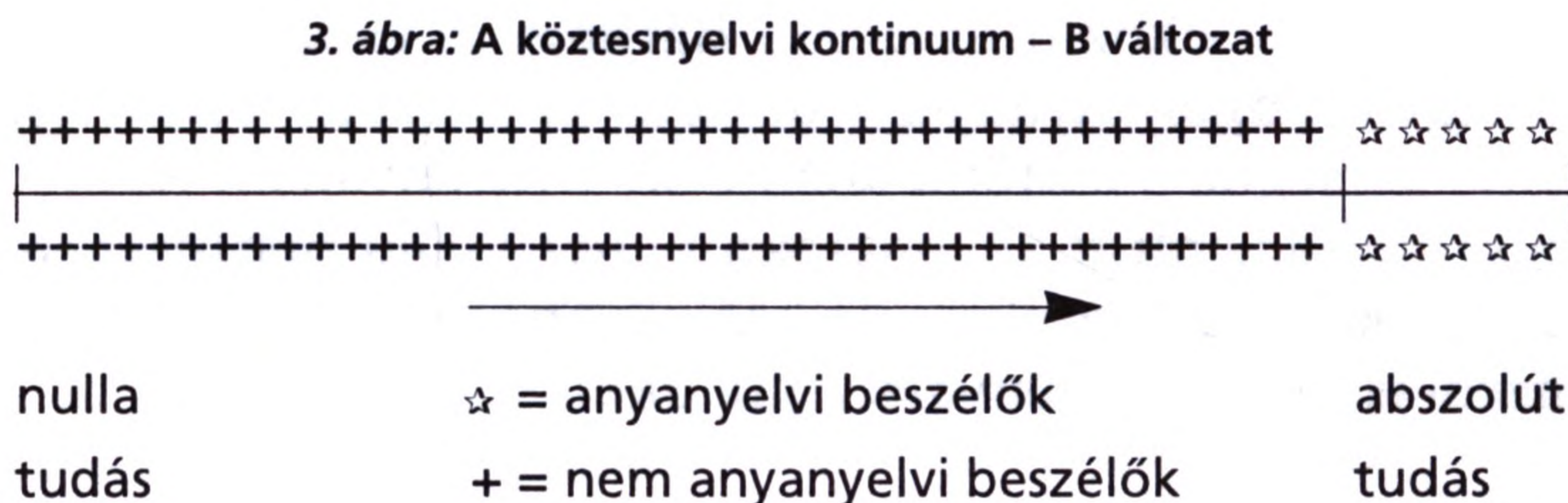
2. ábra: Az köztesnyelvi kontinuum – A változat

A képzeletbeli nulla és abszolút pontok közötti mozgást több tényező is befolyásolja, melyek között a születési hely és a környezet kiemelten fontos szerepet játszik. Így az, aki angol nyelvű közösségben született és nevelkedett, valószínűleg jobban tud angolul, mint az, aki nem angol nyelvű közösségben született és nevelkedett. Következésképpen az anyanyelvi beszélők *potenciálisan* jobban tudnak angolul, mint a nem anyanyelvi beszélők.

Felmerül most már a kérdés, hogy vajon *minden* anyanyelvi beszélő feltétlenül közelebb van-e a kontinuum abszolút pontjához, mint akár a leghaladóbb nem anyanyelvi beszélő. Más szóval, előfordulhat-e, hogy a nem anyanyelvi beszélő egyéb változók, például erősebb motiváltság, fokozottabb rátermettség, hosszabb tapasztalat vagy magasabb fokú képzettség révén nagyobb tudásra tesz szert az anyanyelvi beszélőnél? Vajon a nem anyanyelvi beszélők hátránya abszolút, vagy relatív? Vizsgáljuk meg külön-külön mindkét lehetséges választ.

Ha a hátrány *abszolút*, a köztesnyelvi kontinuum a következőképpen ábrázolható (3. ábra):

A 3. ábra azt mutatja be, hogy a nem anyanyelvi beszélők ugyan folyamatosan haladhatnak előre a kontinuumon, miközben tanulva használják, ill. használva tanulják az angol nyelvet. Egy bizonyos pont elérésekor azonban üvegfal állja útjukat. Látják a fal túlsó oldalán tolongó anyanyelvi beszélőket, de a falon át-törni, vagy átmászni képtelenek. A fal golyóálló üveg, teljes mértékben elkülöníti az anyanyelvi beszélőket a nem anyanyelvi beszélőktől.

Az egyik lehetséges magyarázat, amiért az anyanyelvi beszélők és a nem anyanyelvi beszélők nem keveredhetnek össze egymással, talán abban keresendő, hogy másképpen sajátították el a célnyelvet.

„Az anyanyelvi beszélő bizonytalan helyzetből biztonságos helyzet felé halad, míg a nem anyanyelvi beszélő az ellenkező utat járja be. Az anyanyelvi beszélő, bárhogy is definiáljuk, rögtön az információt keresi, és a számára felkínált nyelvet (részben) azért tanulja meg, hogy megtalálja a keresett információt. A tanulási folyamat előrehaladtával, a meglett információ növekedésével párhuzamosan biztonságérzete növekszik, mivel a nyelv által egyre jobban képes befolyásolni környezetét. Ezzel szemben a nem anyanyelvi beszélő az első nyelven keresztül már rendelkezik ilyen befolyással, tehát amikor elkezdi a második nyelv tanulását, ki kell lépnie ebből az L1 nyújtotta biztonságából. A második nyelv tanulása során a nem anyanyelvi beszélő egyre kevésbé biztos abban, ami az első nyelvben biztonságosan ismerni vélt. Persze a megfelelő tudás elérése után végül a második nyelvben is megszerezheti azt a biztonságérzetet, amelyet az első nyelvben magáénak tudott” (Davies 1991:35–36).

2.3 A pseudo-anyanyelvi beszélő

Ha beismertem, hogy léteznek nem anyanyelvi beszélők, akik közel anyanyelvi szintű angoltudással rendelkeznek – jobb híján *pseudo-anyanyelvi beszélőknek* neveztem el őket³ –, még nem feltétlenül állítottam, hogy lehetetlen volna megkülönböztetni őket az anyanyelvi beszélőktől. Van némi bizonyítékunk arra, hogy a gyakorlott anyanyelvi beszélő a számára pseudo-anyanyelvi beszélőket felismeri (Ellis 1985); mindennapi helyzetekben azonban anyanyelvi beszélőknek tekintik őket (Gardner 1985).

Hadd soroljak fel néhány olyan vonást, amelynek alapján a pseudo-anyanyelvi beszélő könnyen leleplezhető. Az anyanyelvi beszélőkhöz képest a pseudo-anyanyelvi beszélők

1. Leggyakrabban és legkönnyebben a kiejtésükről, vagyis Kachru (1982) kifejezésével élve, a „kiejtési sorompójukról” ismerhetők fel.

Példa

Van egy magyar barátom, aki pseudo-anyanyelvi szinten beszél az angol nyelvet. Angliában mégis gyakran azt hiszik róla, hogy ausztrál, Ausztráliában, hogy hosszú időt töltött az USA-ban, az USA-ban pedig, hogy angol. Vannak persze olyanok is, akik titokban azt gyanítják, hogy valójában francia.

2. Az átlagnál gyakrabban vagy ritkábban használnak idiomatikus kifejezéseket. Néhány pseudo-anyanyelvi beszélő, tudatosan, vagy nem tudatosan, szívesebben használ jelöletlen formákat, tartózkodik a köznyelvi fordulatoktól, az utalásoktól, még inkább a szleng kifejezésektől, míg mások túlságosan is sok idiomatikus kifejezést használnak, talán hogy ne hallatszanak olyan sótlannak.

Példa

Az egyik magyar kollégám, mikor angolul beszél, rengeteg szleng kifejezést használ, ám nem egy közülük bizony már rég kiment a divatból. Egy anyanyelvi beszélő, elismeréssel adózva és a merész kísérletezőkedvet dicsérve egy az ötvenes évekből ittmaradt Elvis Presley rajongóhoz hasonlította.

3. Hiányos a fogalmi ismereteinek az a része, amelyet a gyermek a nyelvtanulás legfogékonyabb időszakban sajátít el (játékok, mesék, gyermekdalok, a környezet, iskolai alaptantárgyak, stb.).

Példa

Ismeri a kedves olvasó az angol anyanyelvű gyerekek szóhasználatát (*copy-cat, fibber, tell-tale, coward, swot, Nosey Parker*)? Ismeri a számtani alapműveletekre vonatkozó angol kifejezéseket? Automatikusan is megy például az összeadás? Ismerik a tündérmesék hagyományos fordulatait (a *Once upon a time*-től az *And they lived happily ever after*-ig)? És vajon ismerősnek hangzanak-e az alapvető biológiai szakkifejezések angolul, úgy mint *monocytledon, free-stone, stamen* vagy *abdomen* angolul? El tudná mondani a Pitagorasz vagy éppen a Thalész tételt angolul?

4. Kevésbé hatásosan használja az ismétlést, ill. a közönséges fordulatokat. A pszeudobeszélőnek kommunikációs helyzetekben nem az a gondja, hogy nem érti a mondanivalót, az „üzenetet”, hiszen gyakran nincs is szó információcseréről, hanem hogy nem ismeri a beszélgetés rituáléját (Davies 1991). A pseudo-anyanyelvi beszélők nyelvhasználatában a tranzakcionális és az interakcionális nyelvhasználat aránya az előbbi javára tolódik el (Brown and Yule 1983).

Példa

A nem anyanyelvi beszélők, a pseudo-anyanyelvi beszélőkkel együtt általában tárgyyszerűbbek, és a minimálisra csökkentik a mindennapi beszélgetésre jellemző fecsegést. Rendszerint udvariatlanul kurta, lényegretörő párbeszédet folytatnak, amit az anyanyelvi beszélő gyakran faragatlanságnak, sőt ellenséges indulatnak értelmez.

5. Általában kevésbé van tisztában a kontextussal. Ez bizonyos helyzetekben ismeret hiányban, esetleg regiszterbeli elcsúszásban juthat kifejezésre, amely nehezíti a társas érintkezést. Természetesen a kontextus iránti érzéketlenség igen gyakran az angol nyelvi kultúrák hiányos ismeretéből fakad.

Példa

Amikor először (és utoljára) betértem a McDonald's-hoz az Egyesült Államokban, kértem egy hamburgert. A kislány a pult mögött hosszas felsorolásba kezdett. Különböző szavak fantáziáit sejtettem a szavak mögött. Miután hiába próbálkoztam valamiféle értelmes jelentést kihámozni a felsorolásból, közöltem vele: „Azt adja, amelyiket legutoljára említette.” Nem szólt egy szót sem, de nem verbális reakciója jelezte, mit gondol: „Ez a pali tök hülye.”

6. Kevésbé koherens és következetes akár a saját, akár a mások nyelvhasználatának megítélését illetően (Coppieters 1987). Mindez hatással van az angol nyelvtanításra is, különösen a hibajavítás során (6.4 fejezet).

Példa

Egy pseudo-anyanyelvi beszélő kollégám arról panaszkodik, hogy állandóan összekeveri a *The same to you* és a *You too* kifejezéseket, amikor gyorsan kell reagálnia, vagyis, ha egy anyanyelvi beszélő boldog karácsonyt kíván neki, azt mondja, *You too*, és amikor valaki azt mondja, *Take care*, azt feleli *The same to you*.

2.4. Az „átlagos” nem anyanyelvi beszélő

Szálljunk most alá a nem anyanyelvi beszélők népes birodalmába, amely sokkal zsúfoltabb, mint a pseudo-anyanyelvi beszélőké. Két fontos problémát kell szemügyre vennünk.

Az egyik a motiváció problémája. A nem anyanyelvi beszélők ambícióik szerint két kategóriába sorolhatók. Az első csoportba tartoznak azok, akik számá-

ra az angol nyelv eszköz bizonyos korlátozott személyes vagy szakmai célok eléréséhez, vagyis hogy képesek legyenek egyszerű beszélgetést folytatni külföldiekkel, rutin feladatokat végrehajtani a munkájuk során, megérteni a lényegét egy angol nyelvű magazinban megjelent cikknek, vagy éppen letenni egy vizsgát. A második csoportba azok tartoznak, akik számára az angol nyelv az egyik legfontosabb dolog a világon, mint például az Angliába bevándorlók, vagy azok, akiknél a szakmai kommunikáció fő eszköze az angol nyelv. A nem anyanyelvű angol nyelvtanárok is az utóbbi kategóriába tartoznak. Ennek alapján Gardner és Lambert (1972) különbséget tesz instrumentális és integratív motiváció között.

Egy integratív motiváció által vezérelt nem anyanyelvi beszélő számára a gyatra angol nyelvtudás ismétlődő frusztráció forrásává válhat. Ez a „hendi-kep” minden területre kiterjed: az ilyen emberek a nyelvi performancia minden területén általában rosszabbul teljesítenek az anyanyelvi beszélőknél. A kudarc érzése még erőteljesebb, amikor teljesítményüket olyan anyanyelvi beszélőkével hasonlítják össze, akik hasonló adottságokkal rendelkeznek, ami az életkorukat, nemüket, képzettségüket, intelligenciájukat és különösen szakmai tudásukat illeti. Csak mellékesen jegyzem meg, hogy mi nem angol anyanyelvű angoltanárok nap mint nap megízlelhetjük ennek a fájdalmas élménynek a keserű ízét (5. fejezet).

Ugyanakkor még erős integratív motiváció által vezérelt emberek sem mindig törekszenek arra, hogy feltétlenül anyanyelvi beszélőkké váljanak. Nyelvtudásukat megpróbálják anyanyelvi szintre hozni, de nem kívánják megtagadni tényleges anyanyelvüket. Még a bevándorlók is, akiknek pedig életfontosságú, hogy új környezetükbe maradéktalanul beilleszkedjenek, gyakran távolságot tartanak önmaguk és az új otthonukul választott angol nyelvű közösség között. Ilyen esetekben az angol megmarad közvetítő nyelvnek, amelyet az őket körülvevő közösség kényszerít rájuk.⁴ Ez rendben is volna így, de akkor ki dönti el, hogy Hassani úr, aki majdnem anyanyelvi szintű (pseudo-anyanyelvi) angol tudással rendelkezik, anyanyelvi beszélőnek minősül-e, avagy sem? Mivel az anyanyelvi/nem-anyanyelvi dilemma elméleti megoldása nagyon messze van, hadd javasoljam, némi önelégültséggel: engedtessek meg neki, hogy maga döntse el a kérdést. Azt hiszem, az a legcélravezetőbb, ha alapos megfontolás után, Hassani úr és mindenki más is maga dönti el, vajon az anyanyelvi, a pseudo-anyanyelvi, vagy a nem anyanyelvi beszélők csoportjához tartozik, vagy esetleg egészen máshová kíván-e tartozni. Davies-szel egyetértésben vallom, hogy a hovatarozás kérdésében: „nagyrészt mindenki maga dönt, mert ez nem valamiféle objektíven létező dolog.” (1991:7–8).

Nem szabad azonban megfeledkeznünk arról sem, hogy egy ilyen választás milyen felelősséggel jár, már ami az *önbizalom* és az *identitás* kérdéseit illeti. Önbizalom abban az értelemben, hogy ha egyszer azt állítjuk magunkról, hogy mondjuk pseudo-anyanyelvi szinten beszéljük az angolt, akkor nem kell többé szenvednünk a stressztől, az identitás pedig olyan szempontból kulcsfontosságú, hogy magunkat el kell fogadtatnunk tanár kollégáinkkal, többnyire anyanyelvi beszélőkkel is annak, amit állítunk magunkról; ez feltételezi, hogy mind nyelvészeti, mind kulturális szempontból elfogadjuk az angol nyelvi normákat.⁵

Példa

Több olyan külföldit ismerek, akinek szerintem hibátlan az angol tudása, de tagadják, hogy anyanyelvi beszélők volnának. Ha megpróbálunk mélyebbre ásni, azt hozzák fel, hogy hiányosak a gyerekkorban elsajátítható asszociációs alapjaik, hogy csak korlátozott és passzív ismereteik vannak a különféle nyelvi változatokról, meg hogy rengeteg olyan téma van, amelyekről sokkal „kényelmesebben” tudnak beszélni az anyanyelvükön. „Képtelen volnék például angolul szeretkezni”, mondta valaki (Crystal in Paikeday 1985).

Összefoglalás

Ebben a fejezetben megpróbáltam válaszolni arra a kérdésre, hogy vajon az anyanyelvi/nem anyanyelvi megkülönböztetés tényleg mítosz-e csupán. Az „anyanyelvi beszélő” kifejezés definíciójának rövid elemzése bebizonyította, hogy ez a kifejezés bizony nehezen megfogható. Bemutattam a köztesnyelvi kontinuum három lehetséges változatát az anyanyelvi beszélők és a nem anyanyelvi beszélők közötti, vitatható kapcsolat ábrázolására. Azt állítom, hogy alapos vizsgálattal még a pseudo-anyanyelvi beszélőt is fel lehet ismerni, nem beszélve a nem anyanyelvű, átlagos angoltudású beszélőkről. Befejezésül azt javasoltam, hogy mindenki maga döntse el, hogy az anyanyelvi illetve nem anyanyelvi beszélők melyik csoportjába tartozik.

A továbbiakban az anyanyelvi/nem anyanyelvi megkülönböztetés általános jellemzőin túllépve, az angol nyelvtanításban megmutatkozó eltéréseket kívánom elemezni. De mielőtt a témát leszűkíteném, engedjenek meg nekem még egy kitérőt. A 3. fejezetben röviden vázolom, hogy ellentétben más, manapság megjelenő könyvekkel, ez a könyv miért a tanárra összpontosít a tanuló helyett.

JEGYZETEK

1. Néhány kutató az anyanyelvi *beszélő* kifejezés helyett előszeretettel alkalmazza az anyanyelvi *nyelvhasználó* kifejezést, ezzel is hangsúlyozva, hogy a nyelvhasználat az írást és nyomtatást is magába foglalja, nemcsak a beszédet.
2. Ebben a könyben mindvégig tartózkodtam a *kompetencia* szó használatától, mivel szükségképpen szembe kellene állítanom a *performanciával*, továbbá be kellene vezetnem a *nyelvi* és a *kommunikatív kompetencia* kifejezéseket is, amely tovább bonyolítaná a feladatomat és elkerülhetetlenül sok kitérővel járna.
3. Szándékosan kerülöm a *közel-anyanyelvi beszélő* kifejezést. Nézetem szerint azt nevezzük közel anyanyelvi beszélőnek, aki magas szintű nyelvtudással rendelkezik, ám az anyanyelvi szintet meg sem közelíti, míg a pseudo-anyanyelvi beszélő nyelvtudása egy vagy több területen akár meg is haladhatja az anyanyelvi beszélőét. Mellesleg Gimson (in Paikeday 1985) kissé tréfásan bevezeti a *természetes anyanyelvi beszélő* és a *tiszteletbeli anyanyelvi beszélő* fogalmát is.
4. Furcsa módon a származás és egyéniség földadásától való ódzkodás jelentősen hátráltathatja az embert abban, hogy közel-anyanyelvi szintű angol nyelvtudásra tegyen szert, sőt nyelvi fosszilizációhoz vezethet (8.2 fejezet).
5. A kulturális elkötelezettség természetesen nem egy bizonyos angol-nyelvű kultúra iránt vállalt kötelezettséget jelent.

IRODALOM

- Brown, G. és Yule, G. (1983): *Teaching and Learning in Focus*. The British Council
- Coppieters, R. (1987): Competence Differences between Native and Near-Native Speakers. *Language*, 63. köt.
- Crystal, D. (1985): *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Oxford: Basil Blackwell
- Edge, J. (1988): Natives, Speakers and Models. *JALT Journal*, 2/9. köt.
- Ellis, R. (1985): *Understanding Second Language Acquisition*. Oxford University Press
- Davies, A. (1991): *The Native Speaker in Applied Linguistics*. University of Edinburgh
- Gardner, R. C. (1985): *Social Psychology and Second Language Learning: The Role of Attitudes and Motivation*. Edward Arnold
- Gardner, R. C. és Lambert, W. E. (1972): *Attitudes and Motivation in Second Language Learning*. Newbury House
- Kachru, B. B. (1982): Introduction: The Other Side of English. In: B. B. Kachru (szerk.): *The Other Tongue: English across Cultures*. Pergamon
- Kachru, B. B. (1985): Standards, Codification and Sociolinguistic Realism: The English Language in the Outer Circle. In: R. Quirk és H. G. Widdowson (szerk.): *English in the World – Teaching and Learning the Language and Literature*. Cambridge University Press/ The British Council
- Medgyes, P. (1992): Native or Non-Native: Who's Worth More? *English Language Teaching Journal*, 4/46. köt.
- Paikeday, T. M. (1985): *The Native Speaker is Dead!* Toronto: Paikeday Publishing Inc.
- Rampton, M. B. H. (1990): Displacing the „Native Speaker”: Expertise, Affiliation, and Inheritance. *English Language Teaching Journal*, 2/45. köt.
- Richards, J. C., Platt, J. és Weber, H. (1985): *Longman Dictionary of Applied Linguistics*. Longman
- Selinker, L. (1972): Interlanguage. *International Review of Applied Linguistics*, 10. köt.
- Stern, H. H. (1983): *Fundamental Concepts of Language Teaching*. Oxford University Press

**Medgyes Péter „THE NON-NATIVE TEACHER” című könyve,
mely elnyerte az English Speaking Union 1995-ös
könyvversenyének első díját – egyéb módszertani kiadványok
mellett – megrendelhető az alábbi címen:**

MAGYAR MACMILLAN KÖNYVKIADÓ

1117 Budapest

Móricz Zsigmond krt. 3/b.

Tel/Fax: 186-8951

Katalógusainkat kérje kiadónktól!